Finanční skandály, změna v účetnictví a úloha účetních akademiků: pohled ze severní Ameriky[#]

(Diskuse k článku: Cooper, David J. – Everett, Jeffery – Neu, Dean (2005): *Financial Scandals, Accounting Change and the Role of Accounting Academics: A Perspective from North America*. *European Accounting Review*, 2005, roč. 14, č. 2, s. 373-382.)

Marie Míková^{*}

V posledních letech se objevily velké účetní skandály u významných firem. Jako příklad lze uvést společnosti Enron, WorldCom, BCCI, Ahold, Parmalat a mnohé další. Reakce na tyto události jsou podle autorů článku velmi typické pro oblast severní Ameriky a autoři se domnívají, že většina těchto reakcí nedokáže správně pochopit hloubku těchto problémů a místo toho nabízí pouze povrchní interpretaci skandálů a tudíž i návrhy řešení.

Tyto reakce akademiků lze rozdělit do dvou velikých skupin. Dominantním názorem většiny účetních akademiků v severní Americe je stanovisko, že kapitalismus je progresivním ekonomickým systémem, který se učí ze svých chyb a který sám odstraňuje podobné skandály. Představitelé těchto názorů chápou tyto události jako izolované příběhy, které nemají zásadní strukturální význam. Tito zástupci docházejí k závěru, že daný systém funguje a není třeba ho žádným významným způsobem měnit. Objevení těchto skandálů je podle nich právě důkazem, že celý systém spolehlivě pracuje.

Podle názoru autorů článku však takováto stanoviska ignorují společenské náklady těchto účetních skandálů (např. dopady na místní komunity, na zaměstnanost a na životní prostředí). Rovněž tak tato stanoviska pomíjejí názor, že ani významné investice do účetnictví a auditu nemusí být nutně znakem dobře fungujícího ekonomického systému. Navíc je přehlížen fakt, že v mnoha zemích právě extrémní případy jako tyto skandály jsou příležitostí k ekonomickým a regulačním změnám.

Druhým proudem akademické reakce je názor, že je třeba posílit obnovu etických norem. Praktickým příkladem tohoto stanoviska je vznik řady středisek pro etiku a správu korporací při univerzitách, školících programů pro studenty i profesionály atd. Do tohoto proudu se zařadily i významné školy jako např. Harvard, Berkeley a Wharton. Tento vývoj vyvolal poměrně značnou pozornost. Na druhé straně je faktem, že se pořád jedná o změny marginálního počtu vyučovaných předmětů. Navíc pokud jsou tyto předměty vyučovány, často nejsou součástí povinné části studijního programu.

Pro pochopení výše uvedených dvou skupin názorů je důležité pochopit roli účetních akademiků v severní Americe. Účetní akademici v severní Americe představují různorodou skupinu, která se liší v řadě názorů (důraz na finanční účetnictví versus manažerské, výuka nebo výzkum), liší se i z hlediska místa univerzity a různého stupně vysokoškolského studia

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

^{*} Doc. Ing. Marie Míková, CSc. – proděkanka pro pedagogickou a studijní činnost, docentka; Katedra finančního účetnictví, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <mikova@vse.cz>.

(velké bakalářské programy na státních univerzitách v metropolitních centrech vidí svoji úlohu jinak než magisterské programy v menších městech). Pochopení těchto rozdílů je důležité pro vnímání tezí tohoto článku.

Tradičním názorem především na velkých veřejných univerzitách je stanovisko realizovat „praktický“ výzkum a výuku pro svoje „spotřebitele“, kterými jsou účetní profese a praxe. Takovýto přístup často vede k nekritickému posuzování účetnictví jako stále se vyvíjejícího a zdokonalujícího se systému. Účetní profese tlačí na praktičtější výzkum a výuku, což podporuje finančně i tlakem na podobu vysokoškolských studijních programů. To samozřejmě přináší určité propojení akademické sféry s praxí a větší finanční závislost akademické sféry, což může být překážkou pro nezávislý výzkum požadující mimo jiné zavedení určitých změn.

Proti tomu stojí menší skupina výzkumných pracovníků převážně ze soukromých univerzit, kteří navrhovali určité inovace, především použití poznatků z jiných oblastí (ekonomie a psychologie). Tito výzkumníci mají značnou autonomii a jejich práce mohou mít značný význam při ovlivňování postojů a názorů nových studentů.

Autoři článku se domnívají, že právě úzké propojení akademické obce s praxí včetně různých aliancí a vazeb je překážkou prosazení významnějších změn. V souladu s tím docházejí k závěru, že zveřejňování těchto vztahů a poukazování na různé druhy vazeb, které mohou kompromitovat nezávislost a objektivnost účetních akademiků, je jednou z možných dalších cest pro prosazení změn.

Autoři však soudí, že individuální a izolované pokusy o změnu nemají velkou šanci na úspěch a jedinou možností je snaha o širší akce kolektivního charakteru. Příkladem může být vznik Association for Integrity in Accounting (AIA). AIA je organizací akademických účetních pracovníků, kteří chápou potřebu realizovat pozitivní změny v účetnictví s cílem minimalizovat výskyt potenciálních finančních skandálů v budoucnosti. AIA si vytkla za cíl pomáhat akademickým účetním pracovníkům zkoumat taková témata jako je např. nezávislost auditora a vhodné účetní vzdělávání, a výsledky těchto výzkumů poskytovat širší veřejnosti včetně politické sféry. Výsledky této organizace jsou však zatím dílčí a neznamenají skutečnou hromadnou akci pro dosažení změn.

Podle názoru autorů článku je nutné rozšířit i cíle účetního výzkumu. Mimo vlastních technických účetních otázek je třeba širšího zkoumání těchto skandálů, jejich důsledků a jejich možných řešení. Faktem je, že se objevila a vznikla celá řada konferencí a seminářů, jejichž tématem jsou uvedené skandály a zneužívání účetnictví. Tyto akce představují jedno z možných řešení, nepochybně však s omezeným využitím.

Stejně tak je třeba podle autorů realizovat změny ve vlastní výuce účetnictví. I zde zastávají autoři názor, že vlastní výuka je založena příliš na technickém principu bez širších souvislostí. Také zde je situace ovlivňována požadavky praxe. Čerství absolventi mají mít detailní znalosti o účetnictví, aby mohli okamžitě nastoupit do praxe. Studijní programy však postrádají důraz na kritické a koncepční myšlení. Výše citované příklady nových předmětů na univerzitách včetně důrazu na etické přístupy tak mohou sloužit jako postupné zlepšování situace.

Závěr

V mnoha případech se plně ztotožňuji s názory autorů článku. Nemohu však souhlasit s názorem, že reakce na velké finanční skandály rozdělené do dvou skupin názorů jsou typické pouze pro severní Ameriku. Myslím si, že je možné tyto dvě skupiny názorů zobecnit. Autoři článku doplnili obě skupiny názorů svými připomínkami. Já s jejich připomínkami souhlasím, ale na rozdíl od autorů článku si myslím, že pouze řešení obou skupin názorů komplexně může přinést v budoucnu požadované výsledky. Určitě je nutné neustále zkvalitňovat účetnictví jako systém. K dosažení tohoto cíle určitě mohou napomoci předměty vyučované na univerzitách (vysokých školách), které se týkají etiky v účetnictví a auditu. Tyto předměty zaměřené na etiku mají vzestupnou tendenci a zcela jistě se do budoucna stanou součástí povinných předmětů na všech univerzitách. Rovněž tak by zřejmě bylo účelné, aby vznikly v dalších zemích organizace podobné AIA.

Literatura

- [1] Cooper, D. J. – Everett, J. – Neu, D. (2005): *Financial Scandals, Accounting Change and the Role of Accounting Academics: A Perspective from North America*. European Accounting Review, 2005, roč. 14, č. 2, s. 373-382.

Finanční skandály, změna v účetnictví a úloha účetních akademiků: pohled za severní Ameriky

Marie Míková

ABSTRAKT

Tento článek hodnotí reakci akademiků v severní Americe na nedávnou vlnu účetních a auditorských skandálů. Článek uvádí, že reakce na tyto skandály se dají rozdělit do dvou velkých skupin. První skupina zastává názor, že celý systém funguje a že uvedené skandály jsou vlastně důkazem fungujícího systému. Druhá skupina navrhuje zavádět a zintenzívnit výuku etiky a morálních aspektů v různých studijních oborech. Autoři článku však zastávají názor, že oba tyto směry neřeší společenský a politický kontext účetnictví. Docházejí k závěru, že pouze rozšířené akce kolektivního charakteru mají šanci přinést odpovídající změny ve výuce a ve výzkumu.

Klíčová slova: Účetní skandály; Association for Integrity in Accounting; Účetní etika; Účetní intervence; Účetní akademická obec.

Financial Scandals, Accounting Change and the Role of Accounting Academics: A Perspective from North America

ABSTRACT

This paper examines the responses of North America academics to the recent wave of accounting and audit scandals. The paper suggests that the main response to these scandals can be divided into two big groups. The first one takes the position that the whole system works and the scandals are in fact an evidence of this functional system. The second group suggests to introduce and to intensify the education of ethics and moral aspects in various curricula. Authors of the paper however gather that both these reactions do not offer the solution of social and political context of accounting. They come to the conclusion that only broad collective action can bring adequate changes in education and research.

Key words: Accounting scandals; Association for Integrity in Accounting; Accounting ethics; Accounting interventions; Accounting academia.

JEL classification: M41.